

Verslag van het symposium:

Klimaatverandering en biodiversiteit: multifunctioneel landgebruik helpt natuur en ondernemers in Brabant

14 april 2010
De Buitenhorst, Schaijk

Meer dan 80 belangstellenden uit overheidsorganisaties, landbouw, natuurbescherming, recreatiesector, onderzoeks- en adviesinstellingen namen in april deel aan het symposium *Klimaatverandering en biodiversiteit: multifunctioneel landgebruik helpt natuur en ondernemers in Brabant*. Ook het Brabantse platteland ontkomt niet aan klimaatverandering. Waarschijnlijk meer droogte voor landbouw en voor natuur. Zeker meer wateroverlast. Mogelijk meer recreatie vanwege behoefte aan verkoeling. Verschuiving van planten- en diersoorten. Grotere kans op ziekten en plagen voor land- en tuinbouw. De vraag tijdens het symposium was hoe ingespeeld kan worden op deze veranderingen, met behulp van mogelijke gebiedspilots.

Dr. **Frank Petter**, voorzitter van de MOLO Taskforce Biodiversiteit en burgemeester van Woudrichem, was deze middag de symposiumvoorzitter.

Ontvangst, verwelkoming en aanleiding van het symposium

Geert Wilms, secretaris van de Stuurgroep Landbouw Innovatie Brabant (LIB), opende het symposium met een toelichting op de aanleiding voor het symposium vanuit de stuurgroep: 'Eigenlijk doet LIB al jaren dit soort type projecten maar het antwoord op de vraag of het 'genoeg' is zou ik niet weten', aldus Wilms. 'Dat onderstreept vanuit LIB het belang voor het onderwerp van het symposium'.

Hasse Goosen, onderzoeker bij Wageningen UR-Alterra besprak vervolgens waarom multifunctioneel landgebruik in Brabant werkt als adaptatiestrategie bij klimaatverandering, en wat de kansen zijn voor natuur en landbouw in Brabant. Volgens hem ligt er vooral een rol voor de provincie in de urbane dan wel rurale gebieden die minder concurrentiekracht hebben. Daar is de noodzaak groot én bovendien liggen er grote kansen voor multifunctioneel landgebruik.

Hein Korevaar, onderzoeker van Wageningen UR-Plant Research International gaf een aantal maatregelen aan voor vier landbouwsectoren waarmee de gevolgen van klimaatverandering beperkt kunnen worden, en die tevens bijdragen aan de verhoging van de biodiversiteit c.q. de realisatie van de ecologische hoofdstructuur. Hij benadrukte daarbij dat overheden en waterschappen op gebiedsniveau maatregelen moeten nemen gericht op het vergroten van het watervasthoudend vermogen: daar heeft iedereen in alle opzichten baat bij.

Plenair

V: Waar ligt het omslagpunt van economisch verantwoorde landbouw naar maatschappelijke diensten?
Wilms: Wij zijn in 2003 begonnen in West-Brabant met een specifiek gewas: spinazie. Binnen drie jaar was dat terugverdiend. Met akkerranden ligt het moeilijker.

Korevaar: In Winterswijk zijn wij een maisproject begonnen. Na de maisoogst wordt er in het voorjaar gras gezaaid. Het hangt helemaal van het gewas af.

V: De scenario's voor Nederland en Brabant zijn duidelijk. Maar hoe ligt het Europees? Wij krijgen hier de omstandigheden van Noord-Frankrijk.

Wilms: We werken met Europese corridors. Zo zijn we in Noord-Italië gaan kijken voor toekomstige situaties hier.

V: Kijkend naar het scenario voor 2050, in hoeverre is er nu het besef dat we moeten handelen en aanpassingsmaatregelen nemen?

Wilms: We doen niets anders dan anticiperen, maar uitsluitend in pilots. Zo hebben we al 1,350 kilometer akkerranden gerealiseerd.

De gevolgen van klimaatverandering, vanaf 1990, zijn nu te merken. Maar we moeten er een paar tandjes bijdoen. Ga nadenken over klimaatveranderingen want ook Zuid-Europa lijdt er onder.

V: Je ziet de noodzaak voor grondeigenaren om een bepaald percentage om te vorm tot natuurgebied. Hoe wordt dat gefinancierd?

Korevaar: Er is geld als water. Er worden talloze studies en pilots uitgevoerd rond het thema beloning voor maatschappelijke diensten. Het wachten is op de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid. Agrariërs hebben behoefte aan structurele regelingen. Geen compensatie maar een markt die reguleert. Je moet als agrariër extra producten leveren, naast akkerbouw, tuinbouw en veeteelt.

Introductie van de workshops aan de hand van de verkenning die is uitgevoerd in het kader van het onderzoek Kennis voor Klimaat

Saskia Hommes, onderzoekster bij Deltares, gaat in op de vraag waarom multifunctioneel landgebruik in Brabant nodig is. Naast de combinatie van functies (landbouw en natuur) moet er aandacht komen voor innovatieve en onorthodoxe combinaties om de verbinding van stad en platteland gerealiseerd te krijgen. Een mooi voorbeeld is de waterhouderij die meerdere functies combineert: waterberging, waterlevering, recreatie en natuurontwikkeling. 'Warmte uit de weg' is een ander voorbeeld; combinatie van wonen, infrastructuur en energie.

Workshops: Multifunctioneel landgebruik in Brabant: hoe is dit gebiedsgericht te realiseren?

De deelnemers gingen in vier gebiedswerkshops (Het Groene Woud, de Maashorst, Duinboerengebied en Moerenburg) met elkaar in gesprek over de noodzaak en kansen van multifunctioneel landgebruik als adaptatiestrategie voor het betreffende gebied. Drie vragen dienden als leidraad voor de discussie:

1. Welke redenen zijn er om het gebied aan te melden als pilot voor klimaatadaptatie?
2. Welke aspecten moeten in de pilot aan bod komen en welke maatregelen zijn nodig?
3. Welke partijen moeten bij de pilot worden betrokken en wat kan er zelf aan worden bijgedragen?

Moerenburg/Heukelom

1. Redenen:
 - recreatieve verkoeling voor de stad
 - kansen voor agrarische ondernemers vanwege directe nabijheid van de stad
 - bestuurlijke draagvlak (Tilburg en Oisterwijk) is massief aanwezig
 - mitigatie van stedelijke belasting als fijn stof en geluid
 - versterking van de EHS randzone
2. Aspecten:
 - extensieve recreatie
 - aanleg van lanen
 - voedselproductie ter plekke
 - multifunctionele en rendabele landschapselementen
 - koeien in de wei
 - ruimte voor veldbloemen ten gunste van insecten
3. Partijen:
 - alle bewonersverenigingen in en buiten Moerenburg/Heukelom
 - agrariërs en andere grondeigenaren
 - burgers als mede-eigenaren van het gebied
 - sponsoring door het bedrijfsleven

Het Groene Woud/Mortelen

1. Redenen
 - aanpakken verdroging
 - waterhuishouding optimaal aanpakken
 - meerwaarde creëren voor landbouw en recreatie (economische dragers)
 - bewoners laten kiezen
2. Aspecten
 - groene en blauwe diensten
 - ruim opzetten
 - peilgestuurde drainage
 - optimale stapeling van water, bloermrijke randen en energie

3. Partijen

- LNV, provincie en waterschap
- terreinbeherend orgaan (anv)
- burgers, recreanten en bewoners
- banken (streekrekening)

Duinboerengebied

1. Redenen

- bundeling van initiatieven
- benutten van agrarische ideeën en initiatieven
- regio betrekken voor samenwerking en als afzetmarkt streekproducten

2. Aspecten

- kansen benoemen
- zorgen dat ze blijven hangen en breder toepasbaar worden
- bottom up proces stimuleren
- rendementsbehoud waarborgen en innovaties behapbaar houden

3. Partijen

- terreinbeherende organisatie
- agrarische sector
- burgers en recreanten (stad- land relatie)

Maashorst

1. Redenen

- agrarisch gebied, omzoomd door steden en dorpen
- landbouw, natuur, recreatie en water
- snelle verandering landbouw (Q-koorts)
- potentie diversiteit (wijsgronden, kwelzones,)
- hoge economische groei en toename recreatiebehoefte
- toegankelijk (A50)
- samenwerkingsverbanden tussen landbouw, toerisme, recreatie en water
- lange termijn: intensivering (gevoeligheid van gewassen) versus minder water
- meer water in regionale watersystemen.

2. Aspecten

- relatie stad – platteland (stadspoorten)
- biomassa als energiebron in kleinschalige centrales (gesloten systeem)
- gradiënten versterken: kansen voor landbouw en natuur
- kosten en baten op gebiedsniveau verevenen (streekrekening)
- innovatieve organisatie van de financiering
- wijststeem als onderdeel van waterhouderij
- let op verschil tussen waterconservering en water vasthouden
- bewustwordingsproces van ondernemerskansen
- duurzaamheid op korte termijn versus lange termijn
- hoe kan de landbouw het waterbergend vermogen van de bodem vergroten

3. Partijen

- streekraad
- kennisinstellingen
- bos en natuur-eigenaren
- Kamer van Koophandel (Syntens) en het innovatienetwerk van MKB

Reacties (na de presentatie van de workshops)

De plenaire reacties kwamen van Brabants Landschap, ZLTO, Waterschap Aa en Maas, de Provincie en het ministerie van LNV- directie zuid en waren allen positief. De laatste noemde alle vier de projecten 'kanshebbers' voor de nieuwe financieringsstrategie waarop LNV wil insteken.

Over het Groene Woud bestaan er nog veel vragen. De interesse is wel aanwezig. Voor **Ernst-Jan van Haaften** (Brabants Landschap) moeten we klein beginnen richting klimaatadaptatie, en geleidelijk uitbouwen, en leren en kopiëren. Dat geldt ook voor de financiering.

Ernst-Jan Melisie (Waterschap Aa en Maas) stelt dat in het Duinboerengebied gewerkt wordt met het kringloopidee. Daarmee kun je adaptieve maatregelen realiseren.

Dit zijn vier prioritaire gebieden, aldus **Rini Gielis** (provincie Noord-Brabant), waarbij de rol van de landbouw cruciaal is. De gebieden kunnen opgeplust worden met groene en blauwe diensten. Het draagvlak is zeerbelangrijk, daarmee scoor je goed. Probeer een bepaald schaalniveau te bereiken, want het areaal moet uiteindelijk groter.

De land- en tuinbouw wordt beschouwd als cruciale factor bij de oplossing van grote maatschappelijk vraagstukken als klimaatverandering. **Herman van Ham** (ZLTO) is trots op de Brabantse aanpak en op de ondernemers in de groene ruimte.

De pilots kunnen zicht geven op toekomstige bedrijfsvoering. De bijdrage van de agrarische sector aan klimaatadaptatie (groene en blauwe diensten) past in de bedrijfsvoering. Maar het rendement is toch bepalend.

Mieke Reyniers (ministerie van LNV) spreekt haar waardering uit. Het maatschappelijk draagvlak is onmisbaar bij het streven naar integratie van klimaat. De maatschappelijke bijdrage van boeren moet in de toekomst méér beloond worden.

Plenaire peiling: Met welke pilotprojecten multifunctioneel landgebruik wilt u in Brabant aan de slag?

Door middel van een stickersessie waarbij de deelnemers werd gevraagd de gebieden te waarderen op inhoud en proces, werd duidelijk dat de deelnemers alle vier de gebieden uitstekende pilots vinden voor maatregelen die bijdragen aan de versterking van zowel het natuur- als watersysteem. Daarbij was de inschatting dat er zeker draagvlak aanwezig is bij de doelgroepen in de vier gebieden.

	Inhoud	Proces
Maashorst	15	15
Het Groene Woud/Mortelen	14	16
Moerenburg/Heukelom	10	11
Duinboerengebied	15	12
totaal	54	54

Conclusies en aanbevelingen van het symposium

Symposiumvoorzitter **Frank Petter**, burgemeester van Woudrichem en voorzitter van de Brabantse Taskforce Biodiversiteit, concludeerde bij de afsluiting dat hij de kwaliteit van de gebiedscases 'hoog' vindt omdat er al veel concrete ideeën voor maatregelen liggen waar draagvlak voor is. Ook de grote opkomst en de brede samenstelling van de deelnemers onderstreept het belang van het thema. Vooral de betrokkenheid van de landbouw is hierbij positief. Hij benadrukte het belang van het werken van "binnen naar buiten", dwz aansluiting zoeken bij de regio en bestaande initiatieven, en om pilots een brede uitstraling te geven.

Ondersteboven en binnenstebuiten. Agrariërs moeten er echt brood in zien. Het begint klein, maar er moet massa komen. De vraag daarbij is de geldstroom: hoe kanaliseer je die. Degene die investeert moet uiteraard de revenuen ontvangen.

Naarmate een gebied aantrekkelijk is voor mensen uit de stad, wordt het ook aantrekkelijk voor andere ondernemers in de regio.

De recreatie-sector laat zien dat een grote trekker, de Efteling, model kan staan en een voorbeeldfunctie heeft voor de rest.

Tot slot

De resultaten van het symposium zullen de komende weken worden verwerkt in een advies voor de Stuurgroep LIB. Deze bekijkt later dit jaar aan de hand van het advies of maatregelen en initiatieven in de gebieden in gang zullen worden gezet.